

Ogrodziński, Władysław

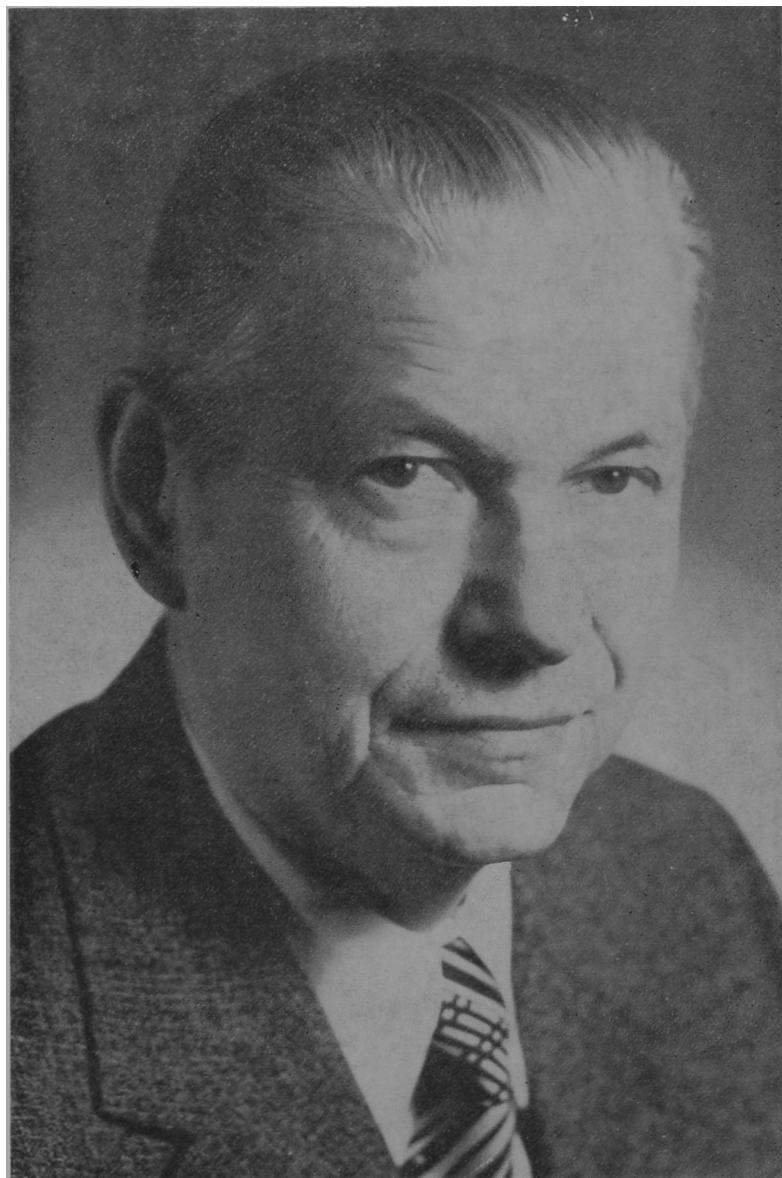
Profesor Władysław Chojnacki

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 299-302

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PROFESOR WŁADYSŁAW CHOJNACKI

Pozycja prof. dr. Władysława Chojnackiego w nauce opiera się przede wszystkim na ogromnym dorobku bibliografa historii Polski, wytyczającego nowatorskie kierunki tematyczne w uprawianej dziedzinie badań. Mowa zarówno o bibliografii polskich druków konspiracyjnych czasu II wojny światowej, jak i o opracowaniach, poświęconych Polonii czy o sumariuszu polskiego piśmiennictwa ewangelickiego na ziemiach północnych i zachodnich Polski. Wszystkie te opracowania, imponujące rozległością i dokładnością, wkładem benedyktyńskiej pracy i wytrwałości, mają znaczenie podstawowe dla badacza odnośnych rozdziałów historii Polski.

Na Warmii i Mazurach nazwisko Władysława Chojnackiego posiada dodatkowe znaczenie i rangę. Bez żadnej przesady można je pomieścić w rzędzie najbardziej zasłużonych dla spopularyzowania polskiej przeszłości tego obszaru w szerokich kręgach społeczeństwa. Nieobojętne jest również, że Władysław Chojnacki z ziemiami Pojezierza Mazurskiego związał się w szczególności a osobisty sposób i to we wczesnej młodości, kiedy kontakty nauki polskiej z Prusami Wschodnimi były w Polsce rzadkie i utrudnione z braku swobodnego dostępu do przedmiotu zainteresowań. Pasje poznawcze i społecznikowskie Chojnackiego nie ustaly nawet w warunkach okupacyjnych, kiedy to związał się z podziemnym Uniwersytetem Ziemi Zachodnich.

Po wojnie pasje te przyjęły kształt troski obywatelskiej i aktywności społecznikowskiej. Na pałące potrzeby poznawcze reagował piórem popularyzatora i fachowego konsultanta w organizowaniu nowego życia. Wyraziło się to w pracach na temat nazewnictwa miejscowego w ówczesnym Okręgu Mazurskim, w przeciwdziałaniu skutkom ogromnych zniszczeń w zasobie archiwalnym i bibliotecznym tego obszaru oraz we współdziałaniu z tworzącym się ruchem naukowym w wyzwolonym Olsztynie.

Kwalifikacje naukowe zdobywał zaczynając od badań nad Wojciechem Kętrzyńskim. Zafascynowany od dawna postacią mazurskiego „rewindykatora polskości”, poświęcił jej prace magisterską i doktorską. Pierwsza dotyczyła związków Wojciecha Kętrzyńskiego z Mazurami¹, druga, poprzez wgląd w jego korespondencję, ukazała złożoną problematykę polskości Warmii i Mazur w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku². Ta ostatnia dała początek dalszym osiągnięciom edytorskim Profesora.

Władysław Chojnacki pierwszy na tę skalę sięgnął do źródeł archiwalnych, oświetlających działalność Kętrzyńskiego w odniesieniu do Mazur. Przed nim temat ten próbował podejmować tylko dziennikarz z profesji i temperamentu, Tadeusz Czapelski. Pasja i dociekliwość, powiązane z realizmem i zmysłem praktycznym, skierowały poszukiwania Chojnackiego dwojakim torem, dalekim od schematu pracy zza biurka. Oprócz penetracji w archi-

¹ Rocznik Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, t. 3, 1948, ss. 529—585; nadbitka: Wrocław 1948, s. 89

² Sprawy Mazur i Warmii w korespondencji Wojciecha Kętrzyńskiego, Wrocław 1952, s. XXX, 354, tabl. 4.

wach i bibliotekach podjął żmudne prace terenowe w przetrzebionych archiwach kościelnych, składnicach druków zabezpieczonych, w przypadkowych miejscach, gdzie po wojnie przechowały się druki i rękopisy. Starą się ratować i zabezpieczać to, co w surowych czasach po wyzwoleniu nie znajdowało często ani zrozumienia, ani uznania. Wędrowki poszukiwawcze na Mazurach odbywał z organizatorką Instytutu Mazurskiego, Emilią Sukertową-Biedrawiną, pozostawał w bliskim kontakcie z założycielem Muzeum Mazurskiego w Olsztynie, Hieronimem Skurpskim, wziął udział w wyprawie terenowej Instytutu Zachodniego z Poznania, mającej na celu zgromadzenie materiałów do monografii Warmii, Mazur i Powiśla³, nawiązywał korespondencję z osobami, interesującymi się Pojezierzem Mazurskim w kraju i za granicą. Z biegiem lat coraz więcej czasu poświęcał piśmiennictwu mazurskiemu, zwłaszcza samorodnemu, ośrodkom wydawniczym, oddziaływającym na miejscową ludność polską, postaciom mazurskich i warmińskich pisarzy, działaczy, wydawców i redaktorów. Coraz gruntowniejszą wiedzę zdobywał mieszkając w odległym Lesznie, skąd dojeżdżał także do pracy w Instytucie Zachodnim, potem w poznańskim Zakładzie Historii Pomorza PAN. Praca w Zakładzie przyczyniła się w niemalym stopniu do poszerzenia obowiązków badawczych ówczesnego pomocniczego pracownika nauki. Jako specjalizujący się dopiero badacz historii Pomorza Wschodniego otrzymywał tematy, sięgające nie tylko głęboko w wiek XIX, ale również w czasy średniowiecza. Z konieczności musiał przestawiać się na zagadnienia polityczne, a nawet gospodarcze.

O rozległości zadań, powierzanych wówczas Władysławowi Chojnackiemu, świadczy bibliografia jego prac warmińskich i mazurskich, podejmowanych w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Wśród dziesiątków mniejszych i większych publikacji znajdujemy nie tylko rozprawy naukowe, lecz także wiele artykułów popularyzatorskich, których znaczenie było podówczas niezwykle ważne.

Przyjaciele Władysława Chojnackiego z tamtych czasów pamiętają go z nieodłączną teczką, wyładowaną do granic wytrzymałości wiązkami kart bibliograficznych, notatkami i książkami, które wypożyczał, nabywał i kolekcjonował z konsekwencją i znanstwem. Gromadzenie własnego warsztatu naukowego, który nabrał wkrótce niezwyklej wartości, niezbędne w warunkach leszczyńskich, opierał badacz na szerokich kontaktach z bibliofilami i naukowcami, z antykwariatami i bibliotekami, z instytucjami i osobami prywatnymi w całej Polsce. Chodziło często o relacje wymienne, ale znana była powszechnie uczynność Władysława Chojnackiego w stosunku do wszystkich, których zainteresowania wiązały się z Warmią i Mazurami. Nie szczędził czasu na konsultacje i korespondencję nawet z początkującymi badaczami, służył materiałami, jakie pracownicy zgromadzili.

Nie miejsce tutaj na wyliczenie dorobku Profesora. Przypomnijmy tylko, że rozpoczął od „Polski Zachodniej” artykułem o nazwach geograficznych⁴. W ślad za tym poszedł słownik polskich miejscowości w Prusach Wschodnich i Wolnym Mieście Gdańsku⁵ oraz opracowana wspólnie z Marią

³ *Warmia i Mazury*. Praca zbiorowa pod red. Stanisławy Zajchowskiej i Marii Kielczewskiej-Zaleskiej, t. 1–2, Poznań 1953. *Prace W. Chojnackiego* w t. 2 na ss. 175–188, 190–197, 200–201, 359–362 i 366.

⁴ *Polskość Prus Wschodnich w świetle nazw geograficznych*, *Polska Zachodnia*, 1945, nr 4.

⁵ *Słownik polskich nazw miejscowości w b. Prusach Wschodnich i na obszarze b. Wolnego Miasta Gdańska według stanu z 1941 r.*, Poznań 1946, s. 183.

Kielczewską mapą komunikacyjno-administracyjną Okręgu Mazurskiego⁶.

Jednakże już opracowania z lat czterdziestych sygnalizowały zainteresowanie Władysława Chojnackiego postaciami Wojciecha Kętrzyńskiego, Jana K. Sembrzyckiego i Jana Liszewskiego, wydawnictwem „Gazety Olsztyńskiej”, problemem ucisku narodowego i kulturalnego na Mazurach⁷.

W trudnych dla badań regionalnych wczesnych latach pięćdziesiątych nie wahał się Władysław Chojnacki przed wykorzystywaniem wszelkich możliwości popularyzacji historii Mazur i Warmii. Na wzmiankę zasługują zwłaszcza serie artykułów ogłoszonych pod pseudonimem Jadwiga Cybulska⁸ na temat czasopiśmiennictwa i poezji ludowej na Mazurach. Ciąg dalszy lat pięćdziesiątych to okres najżywszej współpracy Władysława Chojnackiego z prasą olsztyńską, m.in. „Warmią i Mazurami” oraz „Życiem Olsztyńskim”, a jednocześnie początek działalności na rzecz bibliografii regionalnej⁹. W latach 1960—1966 ogłaszał w „Zapiskach Historycznych”, najpierw sam, potem z Henrykiem Baranowskim, *Bibliografię Pomorza Wschodniego i Zachodniego*. Lata pięćdziesiąte wienczy obszerny wybór źródeł, dotyczących Mazur i Warmii w latach 1800—1870¹⁰. Potem dojdzie jeszcze w 1961 roku do wydania *Die polnische Sprachfrage in Preussen* Gustawa Gizewiusza¹¹ i względy specjalizacji naukowej sprawią, że znakomity znawca mazurszczyzny coraz rzadziej wracać będzie do tematów stricte regionalnych. Nazwisko jego spotykamy natomiast na kartach takich fundamentalnych wydawnictw, jak *Historia Pomorza PAN* czy *Polski słownik biograficzny*. W 1965 roku przejął z rąk prof. dr. Stanisława Płoskiego redakcję *Bibliografii historii Polski XIX w.* Nie oznacza to wszakże zerwania ze środowiskiem kulturalnym i naukowym Olsztyna, gdzie w latach 1957 i 1977 otrzymał kolejno nagrodę wojewódzką i nagrodę regionalną im. Michała Lengowskiego Stowarzyszenia „Pax”. Jego nazwisko na trwałe związane jest z działalnością takich instytucji, jak Instytut Mazurski (potem Stacja Naukowe Instytutu Zachodniego i Polskiego Towarzystwa Historycznego w Olsztynie), Muzeum Mazurskie, Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, gdzie prócz członkostwa Rady Naukowej otrzymał godność członka honorowego i gdzie jest konsultantem biblioteki. Publikacje Władysława Chojnackiego spotykamy w „Komunikatach Mazursko-Warmińskich” oraz „Roczniku Olsztyńskim”, pod jego kierunkiem podejmują prace doktorskie także olsztyniacy.

6 Poznań 1946, Wydawnictwo Zachodnie. Skorowidz do mapy polsko-niemiecki i niemiecko-polski. ss. 19, nrb. 1.

7 W 60 rocznicę powstania „Gazety Olsztyńskiej”, Polska Zachodnia, 1946, nr 16/17; *Polak z Głzycka*, Odra, 1947, nr 37; *Jan Karol Sembrzycki, redaktor „Mazura”*, Komunikat Działu Informacji Naukowej Instytutu Mazurskiego w Olsztynie, nr 2, 1948; *Jan Liszewski, założyciel „Gazety Olsztyńskiej”*, Przegląd Zachodni, 194¹, nr 11.

8 *Czasopiśmiennictwo polskie na Warmii*, Słowo na Warmii i Mazurach, 1955, nr 3—5, 9 i 10; *Poezi ludowi na Mazurach*, ibidem, 1955, nr 35, 37, 41, 43 i 51; 1956, nr 3, 5, 1—9, 12—13, 16, 18—19.

9 *Uzupełnienia do „Wykazu polskich druków na Warmii”* ks. J. Obląka, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1958, nr 1, ss. 65—95; *Materiały do bibliografii etnografii Mazur i Warmii za lata 1945—1958*, Literatura Ludowa, 1959, nr 3/4, ss. 96—119.

10 *Mazury i Warmia 1800—1870*, Wrocław 1959, Wyd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. LXIV, 745, nrb. 1, 2 mapy.

11 Gustaw Gizewiusz, *Polska kwestia językowa w Prusach. Die polnische Sprachfrage in Preussen. Wybór materiałów zebranych i opatrzonych komentarzem przez Gustawa Gizewiusza*. Reedyję przygotował i przedmową oraz skorowidzem opatrzył Władysław Chojnacki, Poznań 1961, Instytut Zachodni, s. 463, nrb. 1.

Aktualny dorobek Władysława Chojnackiego sięga 250 prac drukowanych, z czego około 100 to życiorysy Warmiaków i Mazurów, zamieszczone w słownikach, encyklopediach i czasopismach. Z imponującą ilością idzie w parze wartość poznawcza i trwałe znaczenie dorobku Profesora dla kultury polskiej, bogacącej się ciągle jeszcze o wartości, jakie tkwią w przeszłości historycznej Mazur i Warmii.

Władysław Ogrodziński